

Naujausioje knygoje fotografas ir dailininkas Rimantas Dichavičius apibendrina savo kūrybinį kelią

Bonifacas VENGALIS

2026 m. vasario 20 d. tradiciniame, kiekvieno mėnesio trečiąjį antradienį Vilniaus mokytojų namuose (naujausias pavadinimas – Vilniaus kultūros centras) vykstančiame Vilniaus žemaičių kultūros draugijos renginyje svečiavosi Vilniuje gyvenantis ir kuriantis Lietuvos dailininkas, fotomenininkas, knygų leidėjas Rimantas Dichavičius. Čia jis pristatė savo naujausią monografiją-fotoalbumą „RIMANTAS DICHAVIČIUS. Atsigręžus į nueitą kūrybos kelią. LAIKO ŠUKĖS IR AIDAI“ (Vilnius, 2025 m.). Šiame 464 puslapių apimties leidinyje atspindimas ilgas menininko kūrybinis kelias, paskelbtos net 853 iliustracijos. Renginyje dalyvavo ir R. Dichavičiaus žmona – ištikima jo pagalbininkė Aušra Dichavičienė.

R. Dichavičius gimė 1937 m. kovo 1 d. Žemaitijoje – Kelmės rajono Grimzelių kaime. Būdamas aštuonerių metų amžiaus jis kartu su tėvais buvo ištremtas į Sibirą. Tremtyje tėvams mirus, jį iš vaikų prieglaudos į Lietuvą parsivežė teta. Tapybos mokėsi Stepo Žuko taikomosios dailės technikumė Kaune, kuris tada veikė ant Pelėdų kalno. Šiame technikumė tada penkiolikmetis vaikiną gavo pirmuosius tvirtus piešimo ir tapybos pagrindus. Vėliau studijavo Valstybinio Vilniaus dailės instituto (dabar Vilniaus dailės akademija) Grafikos fakultete. Naujausiame R. Dichavičiaus albume pristatomas čia sėkmės sulaukęs jo diplominis darbas – medžio raižinys „1863-iejį“.

Baigęs studijas menininkas nuo 1963-ųjų penkerius metus dirbo „Moksleivio“ žurnalo redakcijoje, vėliau 10 metų ėjo meninio redaktoriaus pareigas „Minties“ leidykloje, kūrė knygų iliustracijas, plakatus, ekslibrisus, knygų viršelius, išbandė savo jėgas meninės fotografijos srityje, bendradarbiavo su įvairiomis leidyklomis bei redakcijomis. Įgijęs

Rimantas Dichavičius. Asmeninio albumo nuotrauka

leidybos patirties jis pradėjo savo jėgomis leisti daili skirtas knygas ir albumus, maketuoti ir iliustruoti juos, kurti knygų viršelius.

R. Dichavičius, kaip ir kiti lietuvių vyresniosios kartos menininkai, savo kūrybinį kelią pradėjo tuo laikotarpiu, kai GLAVLIT'as (anuometinės valdžios cenzūra) kontroliavo ir sekė visų jų veiklą. Nepaisant to, R. Dichavičiui pavyko XX a. 7-ajame dešimtmetyje sukurti tokius visuotinio pripažinimo sulaukusius vaizdinių ciklus kaip „Lietuvos etnografija“ (1960 m.), „Formų pasaulyje“ (1965 m.), išleisti du autorinius albumus – „Žiedai tarp žiedų“ (1987 m.) ir „Vizijos“ (2006 m.). 2004 m. savo lėšomis jis išleido Baltijos šalių dailininkų kūrybos almanachą „Baltic Art“. 2012, 2013, 2016 m. skaitytojai sulaukė R. Dichavičiaus spaudai parengtų trijų tomų knygų „Laisvės paženklininti. Dailininkai atkurta Lietuvos valstybei“. Jis yra parengęs spaudai ir išleidęs dar ir Antano Kmieliaus-

(Nukelta į 66 p.)

Knygos „Rimantas Dichavičius. Atsigręžus į nueitą kūrybos kelią. Laiko šukės ir aidai“ (Vilnius, 2025 m.) viršelis

Renginio svečiai – Rimantas Dichavičius ir jo žmona Aušra Dichavičienė. Bonifaco Vngalio nuotraukos

ko, Algimanto Švažo, Šarūno Saukos, Giedriaus Kazimierėno, Indrės Grušaitės ir kelių kitų menininkų gausiai iliustruotas monografijas, iš viso yra iliustravęs daugiau kaip 300 knygų, sukūręs nemažai estampų ir plakatų, iki šiol bendradarbiauja su įvairiomis leidyklomis ir redakcijomis, rengia spaudai ir leidžia knygas.

R. Dichavičiaus kūryba yra aukštai įvertinta ir vertinama iki šiol. 1987 m. jam suteiktas Lietuvos nusipelnusio meno veikėjo garbės vardas, 1994 metais – Tarptautinės meninės fotografijos federacijos (FIAP) garbės vardas. 1997 m. R. Dichavičius tapo Lietuvos fotomenininkų sąjungos garbės nariu, 1998 m. – Minsko dailės akademijos garbės nariu. 2000 m. jam įteikta Lauryno Ivinskio premija, 2003 m. – Lietuvos Respublikos Vyriausybės meno premija, 2003 m. suteiktas Osetijos-Alanijos nusipelnusio meno veikėjo vardas, 2004 m. įteiktas Estijos Baltosios žvaigždės ordino Karininko kryžius, 2007 m. – LDK Gedimino ordino Karininko kryžius, 2016 m. – ordino „Už nuopelnus Lietuvai“ Komandoro kryžius, 2016 m. – Juozo Keliuočio premija, 2018 m. – visuomeninis Santarvės ordinas, 2022 m. – ordinas „Vyčio žvaigždė“. Na o 2025 m. menininkui suteiktas Kelmės rajono garbės piliečio vardas. Tarp svarbiausių apdovanojimų jis saugo ir daugiau negu 20 aukso, sidabro, bronzos medalių, gautų tarptautinėse dailės ir foto parodose.

Renginio metu pradėjęs kalbėti apie savo kūrybinį kelią dailininkas pažymėjo, kad svarbiausias

jo gyvenimo darbas – jau minėti 3 tomiai knygų „Laisvės paženklinti. Dailininkai atkurta Lietuvos valstybei“. Tai, pasak jo, – paminklas dailininkams, kurie vienaip ar kitaip prisidėjo kuriant nepriklausomos Lietuvos valstybės įvaizdį, kitaip tariant, tiems, kurie „aprengė“ Lietuvą. Leidžiant šias knygas vienas svarbiausių autoriaus tikslų buvo parodyti, kad menas turi jėgą, dažnai netgi didesnę, nei oficialūs pranešimai ir statistika.

Jis paminėjo, kad pagal pirminį sumanymą turėjo būti dar du šio leidinio tomiai, bet baigėsi pinigai, kuriuos jis turėjo galimybę jiems skirti. Ieškant papildomų lėšų buvo aplankyta ne viena valdžios įstaiga, deja, visur, kur tik teko kreiptis, autorius atsitrenkdavo į valdžios atstovų abejingumo sieną.

Ko nepasakė R. Dichavičius tą vakarą susirinkusiems Vilniaus žemaičiams? Ogi, tai kad visi tie trys albumai buvo išleisti jo paties jėgomis ir už lėšas, kurias jis gavo pardavęs į Sibirą ištremtų savo tėvų žemę.

Kalbėdamas apie savo kūrybinę veiklą sovietmečiu svečias paminėjo, kad dirbdamas valdžios įstaigoje jis nuolat patirdavo įvairių kūrybinės laisvės suvaržymų, dėl to dažnai pakliūdavo į keistas, netgi anekdotines istorijas. Kartą, dirbdamas „Minties“ leidykloje, jis gavo užduotį iliustruoti LKP sekretoriaus Antano Sniečkaus knygą „Tarybų Lietuva klestėjimo keliu“. R. Dichavičius tai knygai buvo parinkęs apie 150, jo manymu, pačių geriausių nuotraukų apie Lietuvos pramonę, statybas, sportą, turizmą, kultūrinę veiklą. Gavęs knygos maketą, A. Sniečkus pasikvietė Rimantą į savo kabinetą ir ėmė klausinėti tada dar visai jauno dailininko, ko-

čia čia nuotraukose įamžinta statyba, koks fabrikas, kokie žmonės. Didžiausias netikėtumas buvo tai, kad iš visų surinktų nuotraukų A. Sniečkus liepė pašalinti apie 15, kurios Rimantui atrodė pačios tinkamiausios. Pamatęs neseniai pradėtos statyti magistralės Vilnius–Kaunas nuotrauką, A. Sniečkus pareiškė: „Draugas dailininke, šitą išimk, žinok, to kelio mums visi pavydi. Nereikia raudonu skuduru mosikuoti buliui prieš nosį“. Panašiai užkliuvo ir statomas Žirmūnų mikrorajonas, kurio architektams neseniai buvo paskirta visasąjunginė premija. A. Sniečkus, pamatęs tą nuotrauką, pasakė: „Šitą nuotrauką irgi išimk. Ne mes vieni tos premijos laukėm. Sakys: „tie „litovcai“ vėl mus aplenkė“. Bet viršūnė buvo pasiekta tada, kai LKP sekretorius, atvertęs turizmo skyrelį, pamatė Nidoje pastatytą kotedžą su šalia besipuikuojančiais trimis „Žiguliukais“. Vadas itin susinervino: „Dailininke, tu žinai, ką apie mus šneka – Litva oburžuazilas (suburžuazėjo). Išimk šitą, o tai vėl mums lieps į Sibirą važiuoti“ (pasirodo, tuo metu privačių lengvųjų mašinų Sovietų sąjungoje buvo vienetai – vienam tūkstančiui gyventojų vidutiniškai tekdavo 5, o lietuviai tuo metu jų turėjo net po 8).

Kita neeilinė istorija nutiko Rimantui dirbant meniniu redaktoriumi „Minties“ leidykloje, kuri dar vadinosi Politinės ir mokslinės literatūros leidykla. Šios įstaigos vadovybė buvo patyrusi nemalonumų, kai jai prireikė skubiai išleisti dvi Leonido Brežnevo knygas – „Mažoji žemė“ ir „Plėšiniai“. Nepraėjus ir pusmečiui nuo antrosios knygos išleidimo pasklido gandai, kad centrinėje kompartijos būstinėje Maskvoje yra renkama trečioji Leonido Brežnevo knyga. Leidyklos direktorius tada išsikvietė Rimantą ir pasakė: „Vaikine, eik namo ir galvok apie knygos viršelį“. Paklaustas, apie ką reikėtų galvoti, direktorius piktai atrėžė: „Kai tik sužinosim, mes tau paskambinsim“. Tuo pat metu atsakingoji redaktorė buvo įsodinta į lėktuvą ir išsiųsta į Maskvą parvežti tos knygos rankraščio kopiją. Vėlai vakare grįžusi į Vilnių ji pati paskambino Rimantui iš aerouosto ir pasakė, kad knygos pavadinimas – „Vozroždienijė“ ir kad joje rašoma apie plieno liejimo gamyklos Kijeve atstatymą. Sunku dabar patikėti, bet kolektyvinėmis pastangomis per vieną naktį ta knyga buvo išversta į lietuvių kalbą, o ryte jau suredaguotą ir apipavidalintą jos make-tą Rimantas kartu su redaktore išvežė spausdinti į Kauną. Jiems atvykus, spaustuvėje buvo sustabdyti

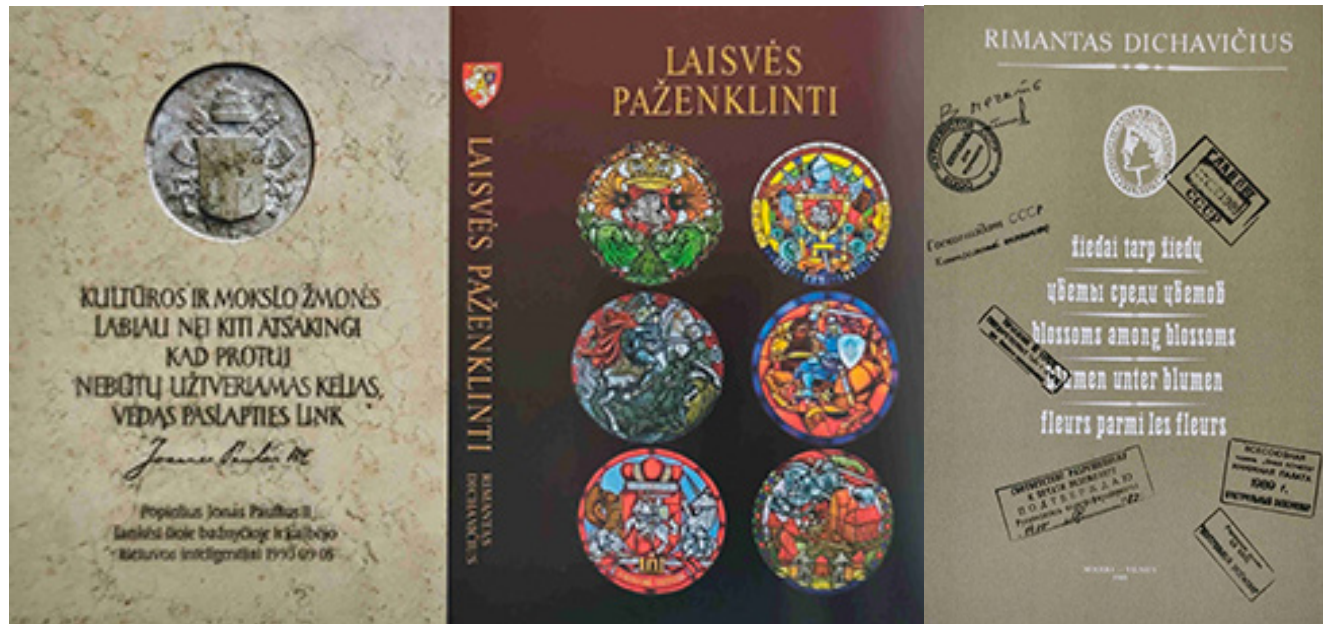

Iš kairės antras – Rimantas Dichavičius, aštuntas – jo tėvas Vladislavas Dichavičius Sibiro tremtyje. Tukačiovas, 1949 m. Asmeninio albumo nuotrauka

visi ankstesni užsakymai ir iki vėlaus vakaro buvo surinktas visas knygos tekstas, per naktį ne tik atspausdintas, bet ir įrištas pageidaujamas knygos tiražas. Išaušus rytui neišsimiegoję, bet laimingi atvykėliai su dažais kvepiančiomis knygomis jau lėkė į Vilnių, kur tuometinio SSKP generalinio sekretoriaus knygos aptarimui buvo sukvieistas visas Lietuvos kompartijos aktyvas.

Kalbėdamas apie albumą „Žiedai tarp žiedų“ Rimantas prisipažino puikiai žinojęs, kad tokia tema, kokia jame plėtojama, tuometinėje Sovietų sąjungoje yra uždrausta. Pats netikėdamas, kad tokia knyga galėtų kada nors būti išleista, jis vis dėlto vieną po kitos kūrė menines nuotraukas ir jas krovė į stalčių daugiau dėl savęs ir dėl savo artimiausių žmonių. Bet apie tą jo „žiedų“ kolekciją kažin koku būdu sužinojo buvęs vilnietis Henrikas Visockas, padaręs karjerą Maskvoje ir ten tapęs eksperimentinės spaustuvės direktoriumi. Ta jo spaustuvė turėjo pačią naujausią japonišką aparatūrą, skirtą ypač kokybiškoms spalvotoms kūrinių reprodukcijoms spausdinti. Atvažiavęs į Vilnių jis aplankė įvairias redakcijas ir leidyklas, ieškodamas, ką įdomaus galima būtų išspausdinti. Pamatęs R. Dichavičiaus „žiedus“, pasakė: „Čia jau šis tas, reikia bandyti“ ir išsivežė tą rinkinį į Maskvą, o po kokios savaitės paskambino ir pasakė: „Rimai, judam sėkmingai, visi sako gražu, įdomu, gražios mergaitės, beliko įveikti tik Kremliaus sieną. Reikia tavo pagalbos – atvažiuok“. Nuvažiavo tada Rimas į Maskvą, pavaikščiojo jie dviese po įvairias įstaigas, rinkdami reikalingus parašus, kol galų gale gavo paties Michailo Gorbačiovo palaiminimą. Tą raštą su septyniais įvairių organizacijų parašais ir antspaudais Rimantui pavyko nufotografuoti, nors, kaip vėliau paaiškėjo, ta jo padaryta nuotrauka, anuo metu prilygs-

(Nukelta į 68 p.)

Nuotraukose (iš kairės): albumo „Laisvės paženklinti“ III tomo viršeliai; septyni cenzūros antspaudai, atvėrę kelią albumo „Žiedai tarp žiedų“ spausdinimui

tanti valstybinės paslapties atskleidimui, galėjo jam labai brangiai kainuoti.

Tęsdamas tą pačią temą R. Dichavičiaus papasakojo, kad, pasirodžius albumui, 1989 m. Maskvoje buvo suorganizuota jo fotografijų paroda „Cviety sredi cvietov“ (liet. „Žiedai tarp žiedų“) Žurnalistų sąjungos galerijoje „Fotocentr“. Į parodos atidarymą, apie kurį tada per televiziją buvo parodyta visoje Sovietų sąjungoje, susirinko aukščiausia Maskvos valdžia, Politinio biuro nariai, CK atstovai, buvo daug žurnalistų, užsienio valstybių ambasadorių, tarp jų ir žinomas ano meto JAV ambasadorius Džekas Metlokas. Kitą dieną paroda turėjo būti atidaryta eiliniams lankytojams, tačiau prasidėjo protu nebesuvokiami dalykai: nuo pat ankstyvo ryto prie Žurnalistų sąjungos rūmų suplaukė tūkstančiai smalsuolių iš visos Maskvos. Nuo minios spaudimo sulūžo išorinės pastato durys, išbūrėjo langai. Iškviesta milicija ėmė šaudyti į viršų, bet tai nepadėjo. Tvarką taryk sugebėjo įvesti tik raitoji milicija. Po to keletą dienų vyko patalpų remontas, buvo pastatyti zigzaginės formos metaliniai barjerai. Visą sutvarkius, paroda buvo atverta lankytojams. Čia ji be pertraukos veikė pusę metų. Beje, dar prieš parodos atidarymą buvo susitarta su organizatoriais, kad už kūrinių eksponavimą pusė pajamų atiteks galerijai, o kita pusė – autoriui. Deja, atėjus atsiskaitymo dienai, autoriui buvo pareikšta: „Pilieti Dichavičiau, mes jums padarėm pasaulinę šlovę, o jūs dar atėjote pinigų prašyti“...

Įdomų liudijimą albumo „Žiedai tarp žiedų“ autoriui yra papasakojęs buvęs pirmasis nepriklausomybę atkūrusios Lietuvos prezidentas Algirdas Mykolas Brazauskas po to, kai 1999 m. jis su Lietuvos delegacija buvo nuvykęs į Austriją derėtis dėl verslo reikalų. Grįžęs jis surado progą asmeniškai padėkoti R. Dichavičiui už tai, kad keliolika knygų „Žiedai tarp žiedų“ buvo padovanota austrams. Jo įsitikinimu, ta dovana tapo lemtingu veiksmu, kad buvo pasirašyta abiem pusėm naudinga verslo sutartis.

Beveik pusantros valandos trukusį R. Dichavičiaus pasisakymą susirinkę Vilniaus žemaičiai išklausė su didžiuliu susidomėjimu. Pranešimą pajvairino autoriaus rodamos nuostabaus grožio skaidrės iš pristatomo naujojo menininko albumo. Pranešėjui baigus kalbėti netikėtai mikrofono paprašė draugijos narė Roma Macienė. Ji maloniai visus nustebino, prisipažindama, kad Rimantą gerai pažįsta, nes yra dirbusi su juo toje pačioje „Minties“ leidykloje ir kad jai teko garbė būti albumo „Žiedai tarp žiedų“ tekstų redaktore. Roma papasakojo ir keletą įdomesnių nutikimų iš tų laikų, kai spaudai buvo rengiamas šis legendinis albumas.

Renginiui pasibaigus, žmonės neskubėjo skirstytis, ir Rimantui dar ilgai, nors ir siauresniame rate, teko atsakinėti į žingeidžių Vilniaus žemaičių klausimus. Na o draugijos vadovai gavo kelių šaunių žemaičių pasiūlymą, jog reikėtų pasirūpinti, kad menininko leidybinė veikla sulauktų finansinės paramos.